

Nusretiye Camii
140163

Victory in the Making: The Symbolism of Istanbul's Nusretiye Mosque

ÜNVER RÜSTEM

02 Kasım 2018

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Built by the reformist Ottoman sultan Mahmud II and completed in 1826, the Nusretiye Mosque has long been associated with Mahmud's modernisation of the army, and its name, meaning 'Victorious', is widely thought to refer to his destruction of the janissary corps. This conventional wisdom is challenged, however, by the fact that the janissaries were not disbanded until two months after the mosque's inauguration. Using new documentary evidence, this article revisits the question of the Nusretiye's symbolism, arguing that the mosque, though predating the fulfilment of Mahmud's military reforms, was designed and named as a monument to their anticipated success.

Among the numerous imperial monuments added to the Ottoman capital of Istanbul during the nineteenth century, the Nusretiye Mosque holds several distinctions that have spared it from the generally dim view taken of these buildings.¹ [Figure 1] It is, for a start, a structure of considerable visual appeal: erected on the shore of the Bosphorus between 1823 and 1826, the Nusretiye is the first major extant work of the famous Balian dynasty of architects, and its majestic design—at once original and grounded in earlier models—has garnered a level of praise denied to the family's later, more audaciously newfangled creations.² The mosque is noteworthy also for being the principal architectural legacy of a well-regarded patron, Sultan Mahmud II (r.1808–1839), whose fame as an ambitious political and military reformer has become intimately connected with the building's own reputation. Indeed, this link has given rise to a compelling story surrounding the Nusretiye's name, which translates as 'Victorious': scholars and tourist guides alike tell us that this unusual appellation was chosen by Mahmud to commemorate his quashing of the janissaries—the Ottoman army's ancient and unruly elite corps—and their replacement by a modern army in the year that the building was completed.³ This persuasive account has combined with the monument's respectable patronage, impressive appearance, and conspicuous waterside setting to render it one of the best-known and most-appreciated of post-classical Ottoman mosques.

Simple facts, however, instantly call into question the conventional wisdom concerning the Nusretiye. It cannot have

been named in commemoration of the so-called 'Auspicious Incident'—Mahmud's grisly though celebrated massacre of the janissaries—since its opening occurred some two months before this event. Members of the corps had even participated in the inauguration ceremony, and by this time, too, the mosque had already been dubbed Nusret, 'Victory', of which the current name, Nusretiye, is a variant. But while the traditional explanation for the building's name is easily enough debunked, the long-assumed association with Mahmud's military reforms—and specifically his disbanding of the janissaries—is far from specious. That the monument was intended from the outset as a visual expression of Mahmud's military overhaul is evident from its political timing, its location in the vicinity of the Imperial Cannon Foundry, and its design, which referred to an earlier project by Mahmud's modernising cousin and predecessor Selim III (r.1789–1807, d.1808). And though the mosque was called Nusret from the time of its opening, hitherto overlooked documents indicate that the name was initially a matter of some debate, with two alternative designations apparently being used alongside, and perhaps in preference to, the official name during the first few months of the building's life. These experimental appellations were tied to and meant to memorialise rapid developments in Mahmud's reform programme, bearing testament to the mosque's anticipated function as an emblem of Ottoman military and political renewal.

THE TIME AND PLACE FOR REFORM:

THE NUSRETIYE'S LOCATION AND POLITICAL CONTEXT

The Nusretiye was built as a prominent landmark on one of the most significant sites of Istanbul, and it remains so today. A compact but imposing single-domed edifice, the mosque originally formed the main component of a much grander scheme that is largely lost to us because of mid-twentieth-century redevelopment. It is located in the district of Tophane, which takes its name from the Imperial Cannon Foundry (Tophane-i Amire) that still dominates the area from its position on a steep slope overlooking the Bosphorus. [Figures 2, 3] Established in the fifteenth century by Mehmed the

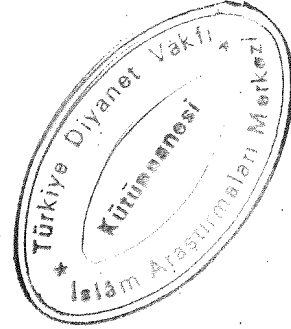
Zarif Caminin Zarif Hatları Nusretiye Camii Yazıları

El Sanatları, sayı 5, 2008 İstanbul, ss. 94-101

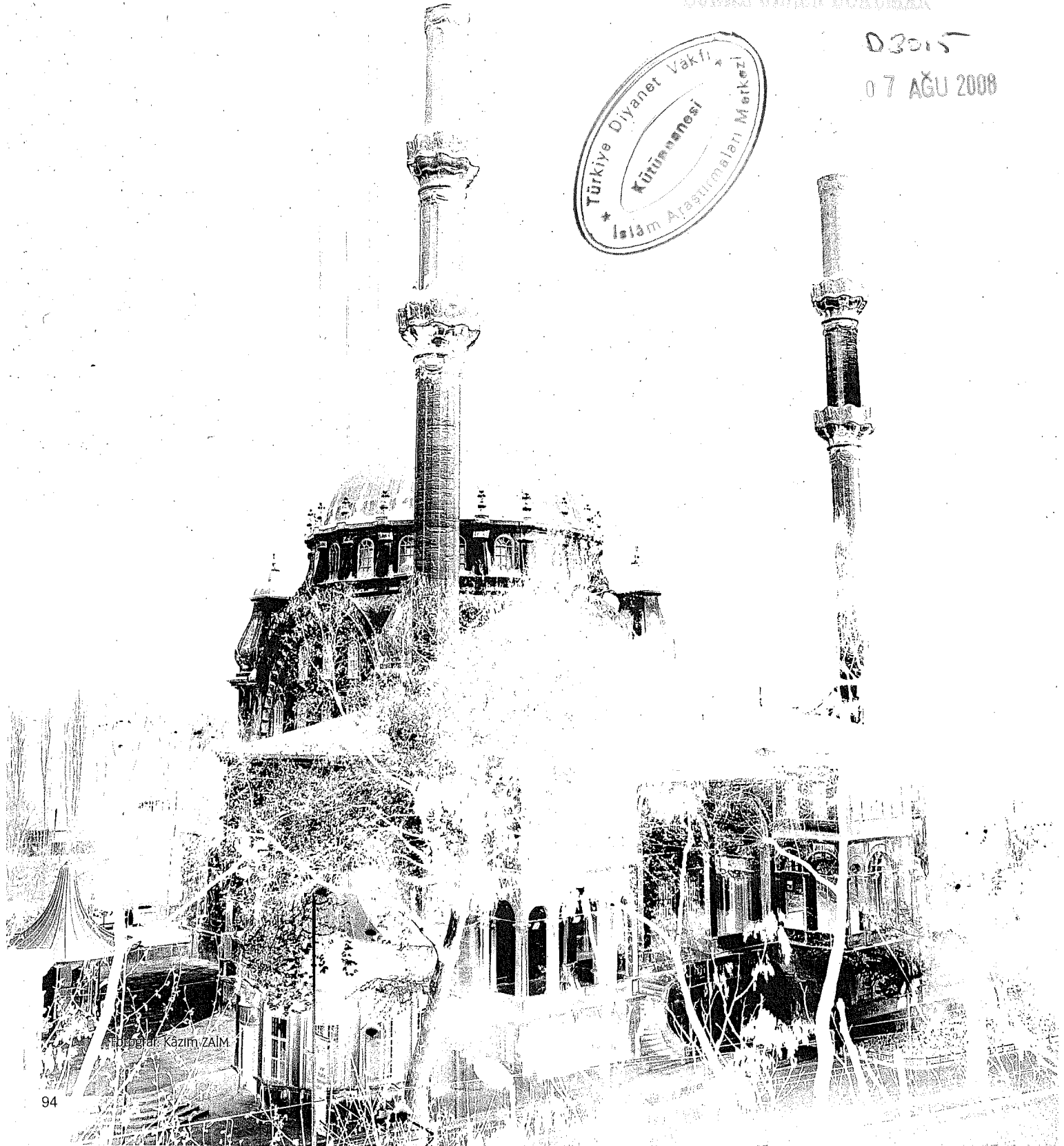
Yazı: Dr. Süleyman BERK
Fotoğraflar: Mustafa YILMAZ

Nusretiye Camii'nde, hat sanatında XIX. asrın, mektep (ekol) sahibi iki önemli hattatının celif yazıları mevcuttur. Celif sülüs'te ekol olmuş Mustafa Râkım ile celif ta'likte ekol sahibi Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi'nin yazılarını birlikte bu camide görme imkânına sahibiz. Her iki üstadın yazılarının mermere mahkûk olması, yazıların bozulmadan zamanımıza kadar gelmesini mümkün kılmıştır. Ayrıca, Nusretiye Camii'nin zarif iki minaresi tesbih ustalarına, tesbih imânesi olarak ilham kaynağı olmuştur.

MADDE 1 ATILAN KİTAP
SONRA ORJEN DOKÜMAN

D3015
07 AĞU 2008

Fotoğraflar: Kazım ZALM

*Ediltili Oktaoıy Belli, Belma Barın Kurtel, Sinen Benim'e
Nispetiye Mekeleler, 2005 İstanbul, sh. 498-507*

Selçuk Mülâyim *

ISAM 140004 709.96 Sin 6.

016 709.96 Sin 6.

Nusretiye'nin Açılışı

Uygarlık, gelişen insanlığın varabileceği en üst durum olarak daha çok şehirlerde temsil edilir, fizikî yapı olarak orada karşımıza çıkar. Şehirlerdeki büyük yapıların, barınmayla ilgili zorunlu ihtiyaçların ötesinde, kültür çevresinin, dönemin ve yöneticinin gücünü, zenginliğini anlatan birer gösterge olmaları, bu tür yapıların nereye inşa edilecekleri, temel atma ve açılışları dolayısıyla yapılacak törenler başlı başına önemli olaylar olarak tarih sayfalarına kaydedilmiştir. Aşağıda kısaca ele alacağımız konu, İstanbul Tophane'deki Nusretiye Camii'nin açılışıyla ilgili hazırlık ve törenin bir tasviri olacaktır. Bu bağlamda ve yeri gelmişken yapının bulunduğu yer ve yakın çevresinin tarihî coğrafyasına da birkaç satır halinde değinmeyi uygun gördük.

Osmanlı şehirlerinde, bilinen anlamda **meşdan** kavramı ve anıt dikme söz konusu olmadığından, bunların yerine çarşı, iskele ve külliye şehir merkezlerini vurgulamaktadır. Klasik çağ İstanbul camilerinin daha çok başlıca topografik yükseltiler ve ana caddeler gözetilerek yapıldığını, Beyazıt, Şehzade ve Süleymaniye gibi selâtin camilerinde bu ilkeye uyulduğunu görebiliyoruz. Pağışahın her cuma günü bir büyük camide namaz kılması ve o arada halkla yüzleşmesi anlamına gelen "cuma selâmlığı" töreni, "saray-câmi-i kebir-ana cadde" ilişkilerini göz önünde tutmayı, özellikle İstanbul'da baştan beri ön koşul haline getirmişti.¹ Diğer şehirlerde de az çok bu ilişkilere uygun bir kent planlamasının kendiliğinden şekillendiğini kabul edebiliriz.

Boğaziçi'nin ikiye ayırdığı Asya ve Avrupa kıyılarında bulunan Osmanlı pâyitahtı, sadece yüksek tepelerde değil, kıyıya en yakın noktalarda da cami mimarisine konu olmuş, yalı-cami niteliğinde dikkate değer örnekler vermiştir. Bu tür yapıların, XIX. yüzyılda inşa edilmiş birkaç örnekle sınırlı olduğu şeklindeki basmakalıp bir ön yargının dışına çıkabildiğimizde yapı sayısının bir hayli fazla olduğunu görürüz. Yalı-camilerin en eski kâğır ör-

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi

¹ Cuma selâmlığı, cuma alayı ya da selâmlık resm-i âlîsi, fetihten sonra Ayasofya Câmi-i Kebir'i'nde, Fâtih Camii'nde ve Sultan Ahmed Camii'nde yapılmaktaydı. Sultan dâima at üzerinde camiye gelirken, XIX. yüzyılda atlı araba, hatta sahil saraylarının konumuna göre bir deniz yolculuğu ile camiye gelirdi.

SEBİL ppt.

Nusretiye Camii

190613

TÜRK SEBİL ANITLARI ÜZERİNDE STİL ARAŞTIRMASI

Behçet ÜNSAL*

Ö Z E T

Sebil yapıtları, Türk mimarisine özgü anıtlardır. Bildiğimiz Kahirle Kahire'de bile sebil yapıtı Türk-Memlûkları ile başlar ve devameder; Osmanlı devresinde gelişir. Sebillerin anıtsal örnekleri ise daha çok, Osmanlı başkenti, İstanbulda bulunmaktadır. Batı kentlerinin, özellikle Roma kentinin Fontana'ları ile bizim çeşmelerin işlevleri ve biçimleri ayrı ayrıdır; bizde bunların karşılığı, havuz, fiskiye veya çağlayan olabilir. Sebil yapıtı karşılığı bir anıt biçimi ve benzerine ise oralarda raslamak olası değildir.

İstanbul Sebillerini ele alan bu yazı bir stil araştırması denemesidir; konuyu daha açık ve seçik belirlemesi açısından sebil anıtları ön planda bulunmaktadır.

S U M M A R Y

Sebil buildings are monuments peculiar to Turkish Architecture. As far as we know even in Cairo Sebil constructions began and continued with the Turco-Mamelukes and developed during the Ottoman Period. The monumental examples of the Sebils have been mostly built in İstanbul, the Ottoman capital. The fountains (Fontana) of the European cities, especially those of Rome and our fountains are quite different as far as function and form is concerned.

In Turkish they may be called basin (havuz), water jet (fiskiye), or cascade (çağlayan). A monumental form a Sebil is not likely to be found in Europe.

This article which is to deal with the Sebils of İstanbul is an attempt to study the style of those monuments. Sebil monuments have been given foremost place in the Article because they are works of architecture that define clearly the characteristic of style.

GİRİŞ:

Belki Allah rızası için yapılan işler hakkında kullanılan Sebil-ul-Allah tabirinin kısaltılmış şeklidir, sebil arapça yol demektir

(1). Türkçede yol ile ilgisi ancak yoldan geçene su dağıtmasından ibarettir. Zamanımızda Kandil'lerde, teneke veya kovalar ile getirilen su, kulplularla alınıp bir

* Profesör: İ. D. M. H. A. Mimarlık Fakültesi, Mimari Tarihi, Restorasyon K. Bşk.

(1) İslam Ansiklopedisi, C. 10, S. 292

■ Nusretiye Camii

Alçı mihrap çok sade olup, mukarnaslı bir yaşmağa sahiptir. Ahşap minber, ampir özellik göstermektedir. Vaaz kürsüsü ise özelliği olmayan basit bir kürsüdür. Kuzeyde duvar ile payelere oturan ahşap mahfil yer almıştır. Orta kısımda hafifçe öne çıkma yapan mahfile içten, dıştan minarenin merdiveni ile ve ayrıca sol köşedeki kapıdan ulaşılmaktadır. Yapıda alt sıra pencerelerin üstleri, üst sıradaki pencerelerin çevreleri, yarım kubbeler, kemerler, pandantifler ve ana kubbenin içi kalem işleriyle süslenmiştir. Bitkisel süslemelerin yapıldığı bu kalem işlerinde kırmızı, mavi, sarı, filizi, nefsi ve beyaz renkler kullanılmıştır. Kapı ve pencere kanatları ile revzenler orijinal olmayıp son restorasyonda ele alınmışlardır.

Cami, hamam ve sıbyan mektebiyle birlikte ele alınmış bir külliye iken, hamamı ve mektebi günümüze ulaşmamıştır. Banisi Eyüp'te Tabakhaneler mevkiinde yaptırdığı tekkenin haziresinde gömülüdür. Caminin batısında zamanla bir hazire oluşmuştur. Hazire duvarının güneyinde ve batısında kemerler üzerinde kitabeler vardır. İçeride on altı tane kitabeli kabir tespit edilmiştir. Sadrazam Koca Yusuf Paşa 1201 (1786-87) tarihinde caminin kuzeyinde son cemaat yeri önünde iki yanı sebil olan bir çeşme inşa ettirmiş, bu sebil-çeşme 1957 yılında Kabataş'ta set

altına taşınmıştır¹².

■ Nusretiye Camii

Tophane semtinde Meclisi Mebusan Caddesi üzerinde yer alan yapı halk arasında Tophane Camii olarak da tanınmaktadır. Bugünkü caminin bulunduğu yerde daha evvel Sultan III. Selim tarafından yaptırılmış olan Tophane-i Amire Arabacılar Kışlası Camii yer alıyordu. Bu yapı 1823 yılında yanmış ve yerine Sultan II. Mahmud 1238-41 (1823-26) yılları arasında bugünkü camiyi yaptırmıştır. Yapının inşası için Kirkor Balyan görevlendirilmiştir.

Vaktiyle bir avlu duvarı içinde yer alan caminin avlu duvarları yol genişletme çalışmaları sırasında yıkılmıştır. Sütunlar üzerinde fevkani olarak ele alınan yapı, kesme taş, mermer ve ahşap (bağdadi sıvalı) olarak inşa edilmiştir. Cami tek kubbeli, dıştan iki yanı galerili, önde üç birimli son cemaat yeri ve bunun iki yanında fevkani kasırları ile çifte minaresi olan bir yapıdır. Kuzeyde kıvrımlı iki merdiven ile ulaşılan son cemaat yeri, kare kesitli sütunlara oturan yuvarlak kemerli ve üç kubbelidir. Eksende yer alan harim kapısı dilimli kemerli olup, üstte etrafı ampir süslerle çevrilmiş Hattat Rakım'ın kitabesi bulunmaktadır. İki yanda yer alan dikdörtgen açıklıklı kapılar ile mahfil

¹² Ayvansaraylı 1281: II. 82-84; Mehmed Rıf 1314 (1896-97): 33; Orbonlu 1957: VII. 65-70; Ö: 1965: II. 24-25; Bayrak 1982: 324; Aslanapa 1986: 224; Kıran 1986: 113-114, 288; Tanman 1994: V. 483-484

Eşrefoğlu Rûmî'nin, yukarıda verilen beyitlerden anlaşıldığı kadarıyla, gerçek sevgiliye kavuşmak, sabretmek ve gerekirse sevgili yolunda zehir içme eylemlerinin, şeker ve bal gibi insanın tat alma duygusunu yeterince tatmin eden tatlı gıdalardan daha tatlı olduğunu vurgulamaya çalıştığı görülür.

XV. yüzyıl mutasavvıf şairi ve şiir sahasında Yunus Emre Okulu'nun Anadolu'daki önemli bir takipçisi olan Eşrefoğlu, daima mısralarında gerçek sevgili olan Allah'a kavuşma hususunu dile getirir. Şairin, dünyada tarifi mümkün olmayan ve şekerden çok daha tatlı vuslat lezzetini tadabilmek için mutlaka nefis engelinin bertaraf edilmesi gerektiği hususuna ısrarla vurgu yaptığı görülür.

Kaynaklar

ADIGÜZEL, Hüseyin: *Deyim Hazinemiz*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1990.

GÜNEŞ, Mustafa: *İznikli Eşrefoğlu Rumi'nin Hayatı-Eserleri ve Divânı*, Sahhaflar Kitap Sarayı Yayınları, İstanbul, 2006.

_____ : "Yunus Emre Divânı'nda Söz Bağlamında Teşbih Sanatı", *Ahmet Atilla Şentürk Armağanı (Kitabı)*, Hazırlayanlar: Ahmet Kartal-Mehmet Mahur Tulum, Akademik Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2013.

KIRGIZ SAĞIN, Ayşe Nur: "Yunus Emre'nin Şiirlerinde Arı, Bal ve Kovan", *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, Yıl: III, S. 1 / 1, Ocak, 2011; "Kültürümüzde Arıcılık", Editörler: Emine Gürsoy Naskali-Hilal Oytun Altun.

KÜLEKÇİ, Numan: *Açıklamalar ve Örneklerle Edebi Sanatlar*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.

SARAÇ, M.A. Yekta: *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, 3 F Yayınları, İstanbul, 2007.

TATCI, Mustafa: *Yunus Emre Divânı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.

VIDİNLİ, Hafsa Fidan: "Tefekkür Dili Klasiklerle Kurulur", *Diyanet Ayık Dergi*, Sayı: 241, Ocak, 2011.

YURTBAŞI, Metin, *Sınıflandırılmış Türk Atasözleri*, Mem Ofset, Ankara, 1996.

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/>, (Divân-ı Yunus Emre).

<http://forum.donanimhaber.com>, 01.06.2014.

<http://www.turkuler.com>, 01.06.2014.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

18 Mart 2016

SULTAN II. MAHMUD'A AİT İKİ VAKIF ESER: ARABACILAR KIŞLASI VE NUSRETIYE CAMİLERİ

Dr. Şefaattin DENİZ' (130105) Mahmut II

Öz

(140613) Nusretiye C.

XVIII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIX. yüzyılda İstanbul Boğazı'nın her iki yakasına Beylerbeyi, Emirgan, Ortaköy camileri gibi birçok vakıf eser inşa edilmiştir. Bunlardan birisi de Tophane'de Sultan III. Selim'in inşa ettirdiği Arabacılar Kışlası Camisi'dir. Camilerle ilgili yapılan çalışmalarda önce III. Selim ve ardından da 1826 yılında II. Mahmud tarafından yeniden yaptırıldığı anlatılmaktadır. Ancak Arabacılar Kışlası ve Nusretiye Camileri ile ilgili verilen bilgiler genelde Ayvansarayî'nin verdiği bilgilerle sınırlı kalmıştır. Bu eserdeki eksik ve yanlış bilgiler daha sonra yapılan çalışmalarda tekrar edilmiştir. Bu çalışmayla Arabacılar Kışlası ve Nusretiye Camisi ile ilgili yanlış bilgiler düzeltilmiş gibi, vakfiye ve arşiv belgelerinden istifade edilmek suretiyle birçok yeni bilgi de gün yüzüne çıkarılmıştır.

Anahtar kelimeler: II, Mahmud, Vakıf, Arabacılar Kışlası Camisi, Nusretiye Camisi, Cuma Selamlığı.

Abstract

**Two Charitable Foundations Owned By Sultan Mahmud The 2nd:
The Mosques Of Arabacılar Kışlası and Nusretiye**

A lot of endowments were constructed on both sides of the Bosphorus in the second half of the 18th century and in the 19th century, such as Beylerbeyi, Emirgan, Ortaköy Mosques. One of these endowments is Arabacılar Kışlası Mosque, ordered to be built in Tophane by the Sultan Selim the 3rd. In the studies about the mosques, it was expressed that this mosque was ordered to be rebuilt at first by the Sultan Selim the 3rd, then by the Sultan Mahmud The 2nd. However, the information on Arabacılar Kışlası Mosque and Nusretiye Mosque is generally restricted to the information provided by Ayvansarayî. The missing or inaccurate information in his study was repeated in the following studies. In this study, however, not